

Pravniški razgled po slovenskih narodnih pesmih.

Spisal dr. Metod Dolenc, c. kr. okr. sodnik.

Prerano umrli dr. Karel Štrekelj je bil, predno je zasedel stolico slavistike na graškem vseučilišču, vrsto let urednik državnega zakonika. Za njegovega uradovanja so izšli mnogi velevažni zakoni. Štrekljev jezik se odlikuje po točnosti, jedrnatosti in vendar tudi nenavadni blagoglasnosti. Dr. Štrekelj je najmanj — sostvaritelj modernega slovenskega pravniškega jezika. Naj se oddolžimo njegovim manom v tem zborniku s spominom na to dejstvo, dalje pa še s tem, da pokažemo v velikih potezih, kaj je podal dr. Štrekelj s svojim remek-delom, s kritično izdajo slovenskih narodnih pesmi tudi nam — pravnikom.

Tisti, ki so pričakovali ob tej izdaji zgol leposlovnega dela, ki otme pozabnosti krasoto naše narodne pesmi, so bili kajpada hudo razočarani: pesmi so izdane v neopiljenem jeziku, polnem ptujk, tupatam neslanih, estetično uho žalečih izrazov, in pa — v inačicah obupnega števila. Ali Štrekelj ni imel namena, dati rojakom pesniški brevir, — ustvaril nam je znanstveno izdajo pesmi. S tem je ustanovil zakladnico za znanstvena raziskavanja raznih strok. Baš s tistimi mnogimi inačicami je ustregel nam pravnikom, kakor bi bolje ne mogel. Da nimamo teh, odšla bi nam marsikatera prilika, okoristiti se z nekatero zanimivo najdbo.

Slovenskega dijaka-pravnika dirne pač nemilo na visoki šoli, ko se uči nemškega, rimskega, cerkvenega zgodovinskega prava, o domačem pravu svojega naroda pa ni spomina. Ob vsi ukaželjnosti si niti ne more priboriti znanstvenih pripomočkov o slovenski pravni zgodovini. V resnici, za pravno zgodovino slovenskega naroda ni ne samo znanstvenih del, ampak niti zgodovinsko pristnih, odkritih virov. Nezmislno pa bi bilo iz tega sklepati, da pravne zgodovine nimamo. Da jo imamo, za to nam pričajo — narodne pesmi, ki nam nudijo pestro množico vsakovrstnih spominov pravnozgodovinskega značaja.

Ti spomini kajpada niso — viri v zmislu kakih listin, so pa viri v širšem pomenu besede, ki kažejo, kako je narod zapamtil nekdanje pravne razmere in ustanove, kak utisk so naredile nanj. Ako se nahajajo taki spomini iz pradavnine zapored v več inačicah iz različnih krajev, onda lahko sklepamo, da je bil splošen tisti institut, in smelo ga uvrstimo v našo pravno zgodovino, potrjenega z dokumentom — ustnega izročila. Seveda dobimo na tak način le nedostaten okvir pravne zgodovine. Pa že ta znanstvena pridobitev, mislim, zaleže toliko, da pač ne more biti odveč, ako se poprimemo študija narodnih pesmi — s pravnozgodovinskega stališča.

V naslednjih vrsticah mi ni, da bi prišel z vsem gradivom, ki sem ga izsledil v Štrekljevi izdaji narodnih pesmi za pravno zgodovino. Tudi še ni pravi čas za zaokroženo, celotno študijo na podlagi reminiscenc pravne zgodovine v narodnih pesmih. Saj še niti niso popolnoma izdane. Ali pokažem naj nekaj momentov, ki utegnejo izpričati, kako lepo se da razbrati motivov iz pesmi za pravno zgodovino.

Pričnimo s stanovskim pravom. Dejstvo, da pojejo slovenske narodne pesmi o kralju Matjažu, kraljeviču Marku, Pegamu in Lambergarju itd., je v prvi vrsti zgodovinskega pomena, je takorekoč sidro ob določanju časa, kdaj so pesmi nastale. To pa tudi za nas ni brez pomena. Iz časovnih ugotovitev smemo sklepati, kakšna je bila tedanja socialna struktura naroda. Pesmi govore o kraljeviču, kralju, vojvodih, knezih, plemenitih ali žlahtnih gospodih in gospeh, plemenitih gospodarjih, grofih. Vsporedno pa nahajamo čudno dejstvo, da spremljajo to gospodo — sluge, hlapci, mali hlapci, hlapčiči, i sl. (štev. nar. pesmi 4, 103, 112, 128, 637 in v. dr.). Hlapcu daje grof celo svojo sestro ali hčer za ženo (št. 68, 69). Vsak vojak ima svojega slugo, vsak sluga svojega podložnika (štev. 35). Ti sluge imajo včasih posebne funkcije; so štalarji, kuharji, ferboltarji (štev. 148). Ali ni jasno, da ti hlapci ali sluge niso navadni sluge, služabniki, ampak pravcati ministeriales v zmislu srednjeveškega ustroja plemstva? — Gospod Baroda pravi svojemu slugi na junaški smrtni postelji:

*Ti si mene zvesto služil,
od malega do velič'ga
in do verlega junaka, (št. 32).*

njemu sporoči svojo poslednjo voljo, ga pošlje k svoji gospe, da jo tolaži; mari ni to več kakor služabnik? — In pa tisti hlapčiči (prim. šte. 128), mari niso to paži, Edelknaben? (Prim. še šte. 116, kjer je naravnost govor o pažu). Opomniti treba, da piše Primož Trubar dosledno o šolah za hlapčiče, da je bila torej raba besede hlapčič za dečke ali mladeniče gotovo vdomačena in splošna.

Na srednjeveške plemiške razmere se nanaša prav gotovo tudi sloveča pesem o Pegamu in Lambergarju. Lambergar prosi cesarja, deželnega kneza (šte. 13):

*»Na Kranjskim imam tri gradi,
De b' moji, prosim, lastni bli.«
Pa cesar tako govori:
»Kar češ imet, nej se zgodi,
Kar dolgo li tvoj rod živi!«*

Tu se prav jasno vidi, da je narodu pravo pojmovanje teh verzov izginilo. Če Lambergar že ima svoje gradove, počemu naj mu jih cesar daruje? Da gre tu za izprembo fevda v alód, to se je sčasoma pozabilo, in narod je, kakor izpričujejo druge inačice iste pesmi, pre naredil tiste verze.

Povdariti treba na tem mestu prevažno dejstvo, da narodne pesmi o vseh teh najvišjih slojih nikdar ne omenjajo niti z besedico, da bi bili druge krvi, drugega roda, kakor prosto ljudstvo. To je važen dokument za presojo vprašanja o narodnem plemstvu.

Najnižja socialna stopinja — suženjstvo ima še sledove v narodni pesmi, a le redko in, zgodovinsko resnično, vedno v zvezi s tujimi narodi, večinoma Turki, ki ukradejo deklico in jo »šenkajo« (šte. 6, 119). Druge vrste reminiscenca na prдавno institucijo, ki tiči še v naziranju o brezpravnosti gotovih ljudi, pa se nahaja po moji misli v tistih verzih, ko govori Lambergar Pegamu:

*»Za tvojo mar je gospó,
Za tako mlado vdovico
Saj znaš, da vŕeča meni bo!« (št. 13b.)*

Tu se zrcali prдавni pravni nazor, da zapade premaganec z vso svojo družino po pravu »ius gladii« zmagalcu, nalik stvari.

Jako dosti pesmi govori o takisto nizki stopinji socialnega stanu, o nevoljniŕtvu. Vsa beda nesrečnih tlačanov se zrcali

v strašnih verzih o ubogem kmetiču, ki ga vtepejo v vozo ali turen, ker enega krajcarčka od desetine ni prinesel, da tam — pozabljen zapade smrti (štev. 281, 285, 286). V to vrsto remiscenc spadajo tudi vse one pesmi, v katerih se pripoveduje o nebrzdanem utešenju pohote žlahtnih gospodov do prostih deklic; tupatam se zdi, da gre za anticipirano pravico »ius primae noctis« (prim. štev. 237, 906). Nasprotno pa je vrzel med mladeničem iz prostega ljudstva in devojko žlahtnega stanu tolika, da se kaznuje ljubimec na mestu s smrtjo (štev. 115).

Pesmi, ki govore o rihtarjih, županih, šribarjih, so prime-roma mlajše, kakor pesmi, ki se tičejo plemstva. Narod nekako zavidno opaža, da se šribarjem ni treba trdih del oprijemati; v štev. 155 se očita deklici:

*Kaj tak bele roke ima
Kak šribar dornarski (dvorjanski?)*

Naj še omenim nekoliko nejasni verz »Šribar je po starince šou« (štev. 150); domnevam, da so »starinci« možje, ki so imeli posla ali na dvoru ali pri narodnem sodišču (starejšine?).

Še mlajši od teh pa so pesmi, ki omenjajo razne gosposke, kakor Landschaft, Landschaftsbote i. sl., ali ko je predmet pesmi vojaštvo v novejšem zmislu besede (št. 6782 i. dr.). Dočim je bil nekdaj vojak še namestnik onega, ki bi moral na vojsko osebno, pa se je odkupil (prim. št. 19a), in sicer za drago ceno:

*»Oj če mi daste dober lon,
Oj dober lon ali pa svoj dom,
Pa jaz za vas na vojsko grem«, (št. 57.)*

se v novejšem času vojaki love (št. 6757, 6777, 6780, 6782 itd.).

Obrnimo se k rodbinskemu pravu. Raziskovalec pesmi dobi tu mnogo podatkov za pojmovanje ustroja rodbine v prejšnjih časih. Brez dvoma tiči fabula prav mnogih pesmi še v naziranju o materinskem pravu. Drugače bi si ne mogli razlagati, kako to, da govori pesem o materini oblasti tudi takrat, kadar bi moral po vseh drugih okoliščinah biti izvor pravne oblasti — oče. Mati sme otroka prodati (št. 293), mati daje hčer ženinu (št. 90, 91, 97, 98, 103, 107, 108), takisto stara mati vnuko (št. 134). Mati gre snubit za sina (št. 246). V splošnem prevladuje materska oblast nad očetno.

Oblast staršev nad hčerami je mnogo opevan predmet; zdi se, da je smatral narod oblast nad hčerkami za višjo, kakor nad sinovi. Le pri deklicah je govor o zaobljubi že v zibelki (št. 102, 195). Starši smejo dati hčerko celo roparju v zamož (št. 99), celo na nekako prodajo moramo misliti ob vrsticah:

*K' je zastavljen bel grad bil
Tebe smo tačas možil* (št. 107).

Razun zaročitve vsled volje staršev pa navajajo pesmi še druge vrste združbe obeh spolov, seveda ni misliti vedno na trajen zakon: Sem spadajo že omenjeni slučaji daritve dekleta, vplnitev ali kraja dekleta, celo kup in prodaja ljubice se opeva, ali čista devojka se temu osveti. Vrlo stare se zde pesmi, ki govore o ropu deklice, ki pa ostanejo pri ljubimcu — gospodu (n. pr. št. 907). Sploh je vpoštevati vpliv srednjeveške silne razuzdanosti, ako se tolikrat najde, da imajo gospoda pravico pohoteti lepo devojko (prim. št. 84, ki ima nemara za podlago spomin na »ius primae noctis«). Razuzdanost omoženih žena odseva iz mnogih pesmi (št. 146), kazni za zakonolom je huda, kar je zopet po zmislu srednjeveških strašnih kazni sploh; odseka se ji roka, glava, i. sl. (št. 128, 144, 149).

Kdaj je deklica godna za možitev? V dveh pesmih je navedena kaj nizka starost; enajst let v št. 6712, dvanajst v št. 6096.

O zarokah in porokah je dostikrat govor; izvrši se največkrat z zameno prstanov. O kakih oklicih ni zaslediti spominov; večkrat pride do zakonske združitve kar na en dan (št. 10, 112 i. t. d.). »Impedimentum religionis« pri starih pesmih ne velja: Turčin oženi kristjano, kristjan Turkinjo (št. 103). Zadržek zakonske vezi pa pozna pesem: Matjaž odkloni zakon z rešiteljico, ki ga snubi, pa se ne izpodtika ob različni veri, ampak pravi:

*Le to ne more se zgoditi
„Doma imam svojo ženko“* (št. 10).

Zadržek prebližnjega sorodstva izraža narodna pesem kaj drastično; grofič otme deklico, pa njen gospodar mu zakliče:

*Saj ti ne bo nič nucala,
Ker je prava sestra tvoja!* (št. 88).

Celo duhovno sorodstvo je zadržek združitve obeh spolov; če kum pregreši s kumo, sta oba na veke pogubljeni (št. 392).

O doti je dostikrat govor; da jo oče, mati, stara mati (št. 134), enkrat celo starejša sestra (št. 80). Izrazito zaženilo je omenjeno v št. 750, jutrnja v št. 108.

Dednega prava se narodni pevec dotika le tuptam. Pisana oporoka se omenja v gospodu Barodi (št. 32). Na dedovanje gre misel materi, ki ima nezakonsko dete od gospoda, čigar žena nima otrok (št. 124); torej je tu izražena ideja, da naj deduje tudi nezakonski otrok. V Rošlinu pa pravi mati:

*„Oj, oj lepo blago,
Al kaj pomaga, šlo bo na razdelj“* (št. 139).

V mislih ima pač, da bo razdelitev blaga na razna debla naslednikov lepo blago, t. j. bogatstvo razdrobilo na male kose. Po-božno volilo je napravila Zormanova Micka (št. 233), da se reši kazni, ker je svojega očeta preklela. Čisto brezpraven postane Galjot, galejski kaznjenec; za svet je pač mrtev, celo njegova žena se poroči vnovič (št. 250). Za mrtvega velja, kdor gre v vojsko, pa ga devet let ni domov; mož sam dovoljuje ženi, da se poslej poroči, s komur ji drago (št. 48).

Slednjič bodi omenjen v tej zvezi še velezanimiv motiv — desetnice in desetega brata.

*Kaj je le desetega
Vse mora v desetino it.* (št. 314).

Tu ni doznati nikake sile, ki bi izhajala od staršev, tu gre na nekako višjo silo, višjo moč, ki goni deseto hčerko od rodnega krova, da berači, strada, zmrzuje, pa naj se njenih devet sestra v izobilju razveseljuje in možitev praznuje. Mati desetnice bridko joče, ona bi lahko desetnico, ki jo ima rada kakor vse druge svoje deklice, obdržala doma. Desetnica jo vpraša, zakaj joče, in mati ji pravi:

*„Kaj bi se ne jokala,
V desetino ti bo it'!“* (št. 312 b).

Tu pač ne bo misliti na desetino v zmislu davka, za to so te pesmi prestare. Bržčas tiči motiv o desetnici še v paganstvu; morda se je darovala deseta hčerka bogovom za veliko rodovitnost ali pa da si nakloni enajstič — sina. Pa to je le domneva; zanimivi motiv pa se je omenil tu v zvezi z rodbinskim pravom kakor njega negacija.

Preidimo k drugi skupini motivov iz narodnih pesmi, k tistim, ki merijo na kazensko pravo ali kriminalno psihologijo.

Da se narodni pevec zavzema za načelo »zob za zob« (talijon), je pač posebi umljivo (št. 52, 53, 134, 139 i. t. d.) Tu niti rodna majka nima izjemnega stališča: Mati je zakrivila smrt ženice Markčeve, Markec ji odseče glavo:

*„Naj ide gláva za glavoj
Naj ide duša za dušoj“* (št. 51).

Poznejšnja oblika tega načela je prosta osveta, življenje za življenje. Deklica-vojak se osveti za ubitega brata; bratje obesijo cigana, ki je hotel obesiti Alenčico in mu vzamejo celo premoženje. Vrnjanko pravi materi, ko je ubil Rošlina:

*„Ste želeli piti mojo kri,
Zdaj pite kri — Rošlinovo“* (št. 139).

Pa ne samo življenje, tudi zvestoba se smatra za toliko dobrotno, da zapade zapeljivec krvni osveti. Tu se znači, rekel bi, velika moralna moč narodova — navzlic srednjeveški moralni korupciji. Kraljevič Marko kaznuje nezvesto ženo kruto:

*Marko ljubo žeplom namazao,
Pa jo vatrom zapalio ljutom.* (št. 50).

Gospod umori svojo ženo radi nezvestobe, pa o kaki kazni osvetnika ni govora (št. 131, 142, 144). Bobnar v Celju zabode svojo ženo zaradi nezvestobe, pa zbeži. Njegov hlapec mu oporeka:

*„To mi v glavo iti neče,
Bežat' z dōma zavolj žene,
Zavolj žene nepoštene.“* (št. 12.)

Tudi nezvesto zaročenko doleti kazen smrti (št. 120). Celó tisti, ki da pripomoč za prelom zvestobe, zapade smrti. Zaradi tega, ker 'mojškra' — smemo jo nalik hlapčičem smatrati za kaj boljšega, nego za prosto služabnico — ni pazila na kraljevo ženo, ki je vsled tega postala nezvesta, pričakuje mojškra smrti; o kazni morilca kraljeve pa ni spomena.

Žlahtna gospa umori majerčinega sinčka iz ljubosumnosti; zato jo pa umori njen mož (št. 123); pa tu zveni iz pesmi še drug motiv: skrb grofa za dediča in pa nekaka mržnja do zaprtega telesa žene. Isti motiv je za podlago pesmi št. 128. Ko zavda žena-gospa ljubici moževi, doleti jo smrt po moževi roki.

Tu pa se narodni pesnik že ne strinja s tako moralo in v končnih besedah daje duška skrbi, da se vsaj duša zavdane reši.

Po drugi strani pa se sme ubiti zapeljivec žene brez kazni (št. 150).

Cela vrsta kazenskih motivov je v zvezi z usodo otrok. Umor otroka iz jeze, n. pr. v št. 89, ki pripoveduje:

*Terdoglav se močno razjezi,
Prime otroka za pete
Vdar' ga per hiši ob vogle,*

brez kazni, je čisto osamljen motiv; to pesem treba sploh šteti med najstarejše, segajoče v paganstvo. Vsaj po ideji predstavlja Terdoglav simbolirano paganstvo, ki si prisvaja moč nad življenjem in smrtjo kristjanov, kajti žena za paganskega otroka ne mara.

Izpoložba otrok je predmet mnogim pesmim (št. 171 i. t. d.). Kazen matere je — smrt, ali značilno je, smrt poslana od Boga, ne obsodba (št. 180). To je pač po zmislu nekdanjih razmer, ko se izpoložba ni dala tako lahko izslediti nego dandanes. Blagočustvo pa veje iz pesmi, ko navzlic grdemu ravnanju matere izpoloženi sin postane mašnik in želi rešiti materino dušo.

Umor nezakonskega deteta kaznuje pa narodna pesem s smrtjo, ki jo izvrši rabelj (št. 183, 188). Povdarjati je, da se akt justifikacije v nikakih drugih pesmih ne omenja, nego edino le v pesmih o nezakonskih materah, kar pač znači, kako silen utisk je napravila justifikacija nezakonske matere na narod. Kriminalnopsihologično je to dejstvo precej umljivo, ako se premotri razmerje med krivdo in kaznijo, ki je bila v srednjem veku in še dolgo v novem veku silno kruta.

Od nezakonskih mater do čarovnic je v zmislu nekdanjega naziranja narodovega le majhen presledek. Narodna pesem jih tupatam omenja. Lambergarju je zaudala po ženitvi 'copernica', da umre, — o kaki kazni tu še ni govora. Ali ta pesem ima bolj zmisel, da se maščuje zapuščena ljubica (št. 18). Pravi »crimen magiae« pa tiči v celi vrsti inahic (št. 159—169). Tu doznamo mnogovrstne strašne kazni za čaravnice: goreča sabljica, žareča sulica, sežganje, odsekanje glave. V eni pesmi je čarovnica vsled svojega posla sama s saboj tako nesrečna, da prekolne babo, ki jo je učila čarovnije, in se sama obsoja:

„Oči si bom zavezala,
V vodo bom skočila“. št. 205).

Izvenzakonsko spolsko občevanje, glavno svojstvo čarovnic, je sploh že ob sebi hude kazni vredno (št. 705). Ko se pa romarica pregreši z duhovnikom (št. 292), zadene jo kazen, a ne posvetna, ampak poslana neposredno od višjega bitja.

Bilo bi omeniti še precej kazenskih motivov, nanašajočih se na prodajo otrok, na družinsko tatvino, na goljufijo z mešanjem vina (ki se zdi narodu — kajpada — velik zločin) i. t. d., ali na popolnost v okviru tega članka ne računim; zato le še nekaj opazk glede procesualnega prava, ako se sme v tej zvezi tako govoriti.

Najstarejši tak spomin, se mi zdi, tiči v pesmi o Terdoglavu, v kateri se borita že paganski in krščanski svet za prevlado. Bržčas gre tu za inače čisto pozabljeni inštitut ordalij. V pesmi Terdoglav in Marjetica poje inačica, da pojde Glav (Terdo-) »na Ogersko, k' bota dva persegala« št. 86, 87. Pa ta verz ni dobro razumljiv. Morda daje pravec za razumevanje (št. 88):

„Pridi četrti večer kvaterni,
Ne bo Terdoglava doma,
Pojde v' deveto dežel':
Tam za eno dušo pravda gre,
Gotovo jo bo on dobil.“

Tu ne kaže le kvaterni čas na sodbeni dan s krvno sodbo, ampak tudi še tisti verz, da za eno dušo pravda gre, ki jo bo Trdoglav dobil. Na to navaja osobito neoporečna rečenica, da človek, ki leži na mrtvaškem odru — na pravdi leži. Tako govori ljudstvo še danes ob Dravi (morda tudi še drugod), tako poje še narodni pesnik v št. 6307 o umrlem otroku:

Dete na pravd' leži.

Tista Terdoglavova pravda za dušo mora biti nekaj sličnega, najbrže se bori obsojenec s smrtjo — ob ordalijah.

O srednjeveških pravnih razmerah imamo več prič. Največkrat se zrcali v pesmih — krutost sodnega postopanja; o pravičnih sodbah posvetnega sodišča ne omenjajo pesmi ničesar.

Proces je mnogokrat prav kratek. Grajščak osumi vrtnarja, da ljubi njegovo hčerko; obenem, ko pošlje po sodnika, pošlje že po rablja. Prvi naj ga sodi (= obsodi), drugi naj mu glavo

vzame (št. 115). Bolje se pač ne da označiti brezpravnost in brezpomembnost sodbe. Strašan je spomin na postopanje zoper tlačane (št. 284, 285). Tortura več vrst odseva iz št. 640. Vse to so pravde, ki niso pravde, ampak zgolj izvršitev kazni na podlagi samolastne odločitve tistega, ki ima oblast.

Pravo postopanje ima narodni pevec v mislih, ko gre za postopanje pred krvnim sodnikom. Večkrat se omenja prostemu ljudstvu vidni, t. j. javni zaključek krvne pravde: Krvni sodnik (»krvavi rihtar« št. 307) zlomi nad zločincem palico (št. 701 itd.). Še večkrat se omenja rabelj (frajman, frajmont), ki kazen izvrši. V domišljiji narodnega pevca mu gre več pravic, kakor jih je imel v resnici. Po narodnem mišljenju je frajman istoveten s sodnikom samim:

*Hitro je v Ljubljano tekla
do tega mladega frajmana,
Frajman mladi, vstani gori
da boš Urško v rihto vzel* (št. 182).

V drugih pesmih se zrcali spomin na staro vero, da si sme rabelj neposredno pred justifikacijo voliti obsojenko za ženo — in sodba je ob veljavo. Ta vera je bila istotako v Nemčiji razširjena (na taki domnevi sloni n. pr. Lauffova drama »Die Rabensteinerin«), to je veljalo tudi med Slovenci: Rabelj vpraša obsojenko:

*„Če češ moja žena bit'
fest ti leben šenkal bom“* (št. 187).

V drugi inačici pa se istoveti rabelj s krvnim sodnikom samim:

*Panrihter ji tako pravi
Ino ji tako govori,
Hočeš moja žena biti,
Vsaj si smrti rešena* (št. 187).

Meje med funkcijami krvnega sodnika in krvnika so nejasne, pač pa je ohranil narod vero, da je krvnik (rabelj) v zvezi s čarovnicami. Še instrukcija Marije Terezije (kranjska iz l. 1767, koroška iz l. 1774) za krvne sodnike zabičuje, naj pazijo, da ne dajo ljudstvu svetov za vraže. Tako je razlagati prepričanje obsojenke, da je bolje umreti od meča krvnika, nego rešiti si življenje s tem, da postane rabljeva žena:

„Jest nočem bit tvoja žena,
 Rajši smrt storim . . .
 Ko bi bla jaz tvoja žena
 Bi bla večno verdamana“ (št. 184), —

pogubljena bi bila, ker bi bila s čarovnikom = hudičem spojena! — Justifikacije so se morale vršiti na delavnik; to kaže pesem št. 183, 699. Truplo ostane na vislicah »kak po noči, tak po dne« (št. 698). Naj se še omeni, da pozna narodna pesem stari, krepki izraz vŏza za težko ječo (št. 186, 281, 705). Morda bi kazalo, da ga oživimo.

S tem bodi končano navajanje pravnozgodovinskih reminiscenc (O kriminalni psihologiji v narodnih pesmih bi veljalo napisati še celo poglavje.) Gotovo je, da se da ta ali oni navedeni spomin tudi drugače tolmačiti. Ali namen teh vrstic ni, ustanoviti končne posledke. Namen je le ta, pokazati, da imamo v naših narodnih pesmih sposobnega gradiva za raziskavanje domače pravne zgodovine. In ako se bode započeto delo nadaljevalo, ako se izdado tudi še narodne pripovedke nevezane besede o zgodovinskih osebah in dogodkih, o zgradbi mest, gradov i. sl., utegnemo iz vsega tega gradiva posneti dovolj trdno podlago, da uvrstimo naše posledke med tiste posledke, ki si jih pridobiva najmlajša pravnozgodovinska veda — primerjalna veda mednarodnega zgodovinskega prava.

Pot do tja je še daleč, brez slovenskega vseučilišča je ne skončamo. Ali začetek pota je tu, izvira naj iz ustnega izročila po narodnih pesmih. Slovenska pravna zgodovina se nahaja v primeri z bogatimi sosednimi pravi, kakor je bilo razmerje nerimskega prava za Ciceronovega časa napram rimskemu pravu: Ciceron se je o nerimskem pravu izrazil, da je zanj — »paene ridiculum« (De orat. I. C. 44). Bodisi, da velja sedaj tudi za slovensko pravno zgodovino še ta »paene ridiculum«. Ali zaradi tega ni treba nikake ozkosrčne pobitosti, dandanes velja za pravo znanstveno načelo maksima Spinoze: »Non ridere, non lugere, neque detestari, sed intelligere!« —

